

De conflictscheiding als complexe gezinsproblematiek

Waarom screening op huiselijk geweld essentieel is¹

Corine de Ruiter, Marilien Marzolla, en Niki Ramakers

PED 40 (2): 205–231

DOI: 10.5117/PED2020.2.004.DERU

Abstract

High Conflict Divorce as a Complex Family Problem: Why Domestic Violence Screening is Essential

High Conflict Divorce form 20% of separations that involve children. These parents continue to litigate child custody and parenting arrangements, and accuse each other of child abuse, intimate partner violence, and mental health problems. The children suffer because of longstanding animosity. In this contribution, we report on a pilot study among 102 parents in a high conflict divorce, assessed at the Child Protection Council, Safe Home, or a child welfare service. The MASIC, a structured screening interview for intimate partner violence (IPV), was administered to each parent separately. Results revealed that the prevalence of different types of IPV was extremely high in our sample, and the violence kept occurring after the divorce, albeit somewhat less frequently. Our findings largely concur with international research in this area. In particular, the presence of coercive controlling violence perpetrated by one of the ex-partners, should prompt the professional to conduct further evaluation of parental and child safety. The type of IPV that emerges from the MASIC screening has implications for the advice to the parents and the family court.

Keywords: High Conflict Divorce, domestic violence, MASIC, mediation

Inleiding

Exacte én recente cijfers over het aantal scheidingen in Nederland waarbij kinderen betrokken zijn ontbreken, omdat veel ouders niet gehuwd of geregistreerd partners zijn. Volgens overheidsrapporten gaat het in totaal om circa 70.000 kinderen die elk jaar te maken hebben met de scheiding van hun ouders (Baracs & Vreeburg-Van der Laan, 2014; Raad voor de Rechtspraak, 2016). Inzake het echtscheidingscijfer staat België in Europa en wereldwijd aan de top (Corijn, 2016). De laatst bekende echtscheidingscijfers voor België dateren uit 2018: 23.135 echtscheidingen (<https://statbel.fgov.be>). In België zijn bij 2 op de 3 echtscheidingen kinderen betrokken (Corijn, 2016) en dit aandeel is groter dan in de buurlanden (<https://stats.oecd.org/>).

Na een periode van stress, vinden de meeste ouders na hun scheiding na een tijd een nieuw evenwicht waarin ze gezamenlijk en op een positieve wijze de zorg voor hun kinderen vormgeven (Amato, 2010; Hetherington, 2003). Of een scheiding op de lange termijn een negatief effect heeft op het psychisch welzijn van kinderen is afhankelijk van vele factoren, zoals de individuele veerkracht van de kinderen, de mate waarin de scheiding het einde van een goede of een slechte relatie tussen de ouders betekent, en de mate waarin ouderlijke conflicten na de scheiding voortduren en de kinderen daarin betrokken worden (Amato, 2000; Strohschein, 2005). Wordt de scheiding echter een vecht- of conflictscheiding, dan blijft het stressniveau hoog, ook op de langere termijn (Lebow, 2019). En voortdurende stress, bijvoorbeeld in de vorm van chronische conflicten tussen ouders of zwakke opvoedingsvaardigheden van ouders ten gevolge van de stress, is vrijwel altijd schadelijk voor het psychisch functioneren van kinderen (Amato, 2010; Ayoub, Deutsch, & Maraganore, 1999). Naar schatting 15-20% van de scheidingen waarbij kinderen betrokken zijn, ontwikkelt zich tot een conflictscheiding (Raad voor de Rechtspraak, 2016). In het verslag van het Platform Scheiden zonder Schade uit 2018 wordt een aantal genoemd van 7200 scheidingen die getypeerd kunnen worden als een conflictscheiding; dat zou een percentage betekenen van ongeveer 22% (Platform Scheiden zonder Schade, 2018).

Wat is precies een conflictscheiding? Wij hanteren de volgende, internationaal gangbare definitie: de ouders hebben ernstige conflicten over de invulling van de zorg- en opvoedingstaken, blijven daarover procederen en zijn daardoor niet in staat om de belangen van hun kind(eren) te behartigen (Joyce, 2016). Dit wordt als een vorm van emotionele kindermishandeling geduid. Conflictscheidingen hebben een aantal kenmerken:

(1) steeds terugkerende destructieve communicatiepatronen tussen de ouders, gekenmerkt door snelle escalatie van conflicten, elkaar volledig negeren en/of voortdurende boosheid en wantrouwen; (2) vaak is er sprake van beschuldigingen (of vermoedens) van kindermishandeling, partnergeweld, oudervervreemding/ouderverstoting, die leiden tot het continue aanspannen van nieuwe rechtszaken over gezag en omgang; en (3) vaak is er bij een van de ouders of bij beide een psychische stoornis, middelenmisbruik en/of persoonlijkheidsproblematiek aanwezig (Litvack, 2007). Elke conflictscheiding is uniek en vraagt om een gedegen onderzoek alvorens interventies worden aangeboden. In de hedendaagse internationale vakliteratuur wordt dit een “child-centered family evaluation” of “parenting plan evaluation” genoemd (Drozd, Olesen, & Saini, 2013; Garber, 2020). Een oudere term hiervoor is “child custody evaluation”. Verschillende professionele organisaties hebben in de loop der jaren richtlijnen en standaarden voor dit type onderzoeken geformuleerd, waarin eisen staan over de onderwerpen die in dit onderzoek centraal dienen te staan, en de instrumenten die daarbij behulpzaam kunnen zijn (AFCC, 2006; American Psychological Association, 2010). In Nederland kennen we het raadsonderzoek inzake gezag en omgang, maar dit onderzoek is qua aard en omvang veel beperkter dan de “parenting plan evaluation”, waarbij feitenonderzoek en hypothesetoetsing centraal staan (voor relevante overzichtswerken, zie: Drozd, Saini, & Olesen, 2016; Gould & Martindale, 2009).

Hurwitz (2016) gebruikt het beeld van de puzzel als metafoor voor conflictscheidingsgezinnen (zie Figuur 1). Pas als je als onderzoeker of behandelaar zicht hebt gekregen op alle stukken van de puzzel, kun je effectief werken met deze complexe gezinnen. Allereerst is het belangrijk om informatie te verzamelen over de scheiding en de daaraan voorafgaande relatie tussen de ouders. Was de scheiding bijzonder traumatisch, bijvoorbeeld omdat het voor een van de ouders uit de lucht kwam vallen of omdat de andere partner een relatie is aangegaan met een ander? Werd de partnerrelatie gekenmerkt door geweld, en zo ja, welk type geweld? Niet alleen lichamelijk geweld, maar ook psychologisch geweld (bijv., bedreigen, intimideren, kleineren, isoleren) dient onderzocht te worden. Is het geweld gestopt na de scheiding, of gaat het door, of escaleert het zelfs? Alleen door beide ouders apart van elkaar en gedetailleerd te spreken over mogelijk geweld in hun relatie, ontstaat een duidelijk beeld (Hurwitz, 2016; Pokman et al., 2014). Hoe gaat het met de betrokken kinderen? Hebben zij gedragsproblemen; hoe gaat het met hen op school? Zitten de ouders op één lijn qua opvoedingsstijl? Dit zijn slechts enkele voorbeelden van onderwerpen die onderzocht dienen te worden, omdat zij een rol kunnen spelen in de

aanhoudende conflicten tussen de ouders, en vaak ook onderdeel van de oplossingsstrategie kunnen zijn. Hurwitz (2016) noemt dit de vraag naar: “what is driving the conflict”? Gezien de complexiteit van deze gezinnen, is het meestal niet slechts één factor uit de puzzel die daarbij een rol speelt.

Figuur 1 Noot. Naar Hurwitz, H. (2016)

De rol van partnergeweld

Huiselijk geweld, in de vorm van partnergeweld, komt vaak voor bij ouders die gaan scheiden. Uit het Nederlandse onderzoek, dat wij later in dit artikel uitgebreider zullen presenteren, komen verontrustende cijfers: tussen 27% (voor seksueel geweld) en 99% (voor psychologische mishandeling) van de ouders in een conflictscheiding rapporteert deze vorm van geweld ooit gedurende de relatie. Diverse internationale onderzoeken melden prevalenties van 40-80% bij scheidende paren (Kelly & Johnson, 2008; Pearson, 1997). Het is algemeen bekend dat juist geweld en onveiligheid in het primaire gezin, grote negatieve gevolgen hebben voor de psychosociale ontwikkeling van kinderen (Gewirtz & Edleson, 2007; Osofsky & Groves, 2018; Shen, 2009), die tot in de volwassenheid voortduren (Ballard et al., 2015). Denk hierbij aan psychische en verslavingsproblemen, schooluitval, relatieproblemen (Chan & Yeung, 2009).

Waarom is screening van partnergeweld belangrijk bij scheidingen, zeker wanneer er kinderen bij betrokken zijn? De belangrijkste reden is dat de veiligheid en het welzijn van alle gezinsleden, en in het bijzonder de kinderen, prioriteit heeft. Er zijn bepaalde vormen van partnergeweld,

bijvoorbeeld dwingende controle (*coercive control*), die aanleiding kunnen vormen om extra voorzichtig te zijn, bijvoorbeeld wat betreft de omgangsregeling (Jaffe, Johnston, Crooks, & Bala, 2008). Het wetenschappelijk onderzoek naar partnergeweld bij (conflict)scheidingen heeft ertoe geleid dat recent professionele richtlijnen voor het onderzoek naar partnergeweld bij scheidingen zijn ontwikkeld, bijvoorbeeld door de *Association for Family and Conciliation Courts* (AFCC, 2016) en de *Family Court of Australia* (Family Violence Committee, 2016). Deze richtlijnen bevelen universeel, gestructureerd onderzoek naar partnergeweld aan, ook in gevallen waar er geen directe aanwijzingen voor partnergeweld zijn.

Het belang van het maken van onderscheid tussen verschillende typen partnergeweld bij echtscheidingen werd al in 2008 door Kelly en Johnson benadrukt. Zij stelden de volgende typologie voor: *Coercive Controlling Violence* (dwingende controle), *Violent Resistance* (gewelddadig verzet), *Situational Couple Violence* (situationeel en wederkerig geweld), en *Separation-Instigated Violence* (door de scheiding uitgelokt geweld). Later voegde Johnson nog de categorie *Mutually Violent Control* (wederkerige controle) toe (Johnson, 2006b). Dwingende controle (soms ook 'intieme terreur' genoemd (Johnson, 2006a), uit zich in manipulatief en intimiderend gedrag door een van de partijen, en is vaak lastig te herkennen voor professionals. Bij dwingende controle is er sprake van een primaire dader en een primair slachtoffer. Wederkerig geweld is de meest voorkomende vorm van partnergeweld en bestaat uit emotioneel reactief geweld door beide ex-partners, met een grote variatie in frequentie en ernst. Gewelddadig verzet is geweld waarbij het primaire slachtoffer zich verdedigt of verzet tegen de partner die het overwicht heeft. Door de scheiding uitgelokt geweld ontstaat als reactie op de scheiding en beperkt zich vaak tot een of meerdere, soms heftige incidenten, maar dit type heeft een relatief laag herhalingsrisico. Vooral dwingende controle is een potentieel gevaarlijke vorm van partnergeweld, omdat de plegers ervan vaak ook na de scheiding doorgaan met hun intimiderende gedrag, bijvoorbeeld in de vorm van: het inzetten van het rechtssysteem tegen de ex-partner middels leugens en intimidatie, stalking en de andere ouder tegenover de kinderen in een kwaad daglicht zetten (Crossman, Hardesty, & Raffaelli, 2016; Toews & Bermea, 2017; Zeoli, Rivera, Sullivan, & Kubiak, 2013). Ook zijn er aanwijzingen dat deze plegers als opvoeder van hun kinderen vaak tekortschieten, in de vorm van gebrek aan warmte en veelvuldige afwijzing, tot mishandeling aan toe (voor een overzicht, zie Jaffe et al., 2008). Ouderverstoting/oudervervreemding wordt ook beschouwd als een vorm van dwingende controle (Harman, Bernet, & Harman, 2019).

Het afgelopen decennium is een aantal onderzoeken verricht naar de validiteit van de voorgestelde typologie van Kelly en Johnson. Dit onderzoek is belangrijk, omdat een voorgestelde typologie haar waarde in de praktijk moet bewijzen. Beck en collega's (2013) waren de eersten die Kelly en Johnson's typologie in een grote steekproef ($N=845$) scheidende ouders paren onderzochten. De ouders waren allemaal door de rechter verwezen naar een mediator om conflicten over gezag en omgang met de kinderen op te lossen (Beck, Anderson, O'Hara, & Benjamin, 2013). Met behulp van *latent class* analyse vonden ze vijf typen, waarvan er twee overeenkwamen met de typen van Kelly en Johnson: ernstige dwingende controle-mannelijke dader (13% van de steekproef) en wederkerige controle (4%). De overige categorieën waren: weinig geweld/mishandeling (37%), lichte dwingende controle- mannelijke dader (30%) en lichte dwingende controle-vrouwelijke dader (16%). Een interessante bevinding was dat bij de categorie van de dwingende mannelijke daders, hun vrouwelijke partners relatief minder ernstige fysieke mishandeling pleegden, zoals bijten, duwen en slaan. Dit zou kunnen wijzen op gewelddadig verzet van de kant van de vrouwen, maar omdat de context van het geweld niet uitgevraagd was (maar alleen de frequentie en ernst van diverse vormen van mishandeling), kan deze studie hierover geen uitsluitsel geven. Het zou immers ook kunnen dat de vrouwen begonnen met milde mishandeling, waarna de mannen daarop reageerden met veel ernstigere vormen van geweld. Het is verder interessant om te vermelden dat de categorie weinig geweld/mishandeling inderdaad veel minder fysiek geweld liet zien dan de andere categorieën, maar bij dit 'type' kwam wel bij bijna alle ouders dwingend en controlerend gedrag voor, alsook psychologische mishandeling (zoals uitschelden) (Beck et al., 2013).

Rossi en collega's (2020) verrichtten een replicatie en uitbreiding van het onderzoek van Beck et al. (2013). Zij onderzochten 382 scheidende paren die verwezen waren naar mediaton (Rossi, Holtzworth-Munroe, Applegate, & Beck, 2020). Met *latent class* analyse vonden ze vier typen, waarvan er twee overeenkwamen met die van Kelly en Johnson (2008): wederkerige controle (20% van de steekproef) en dwingende controle-mannelijke dader (22%). Daarnaast leverde de analyse nog twee typen op: dwingende controle-vrouwelijke dader (23%) en weinig geweld/mishandeling (35%). In deze laatste categorie kwam, net als in de studie van Beck et al. (2013) wel veel psychologische mishandeling voor. Rossi et al. (2020) onderzochten ook of de verschillende typen gerelateerd waren aan antisociale persoonlijkheidstrekken en registratiegegevens uit de justitiële documentatie. Ze vonden een significant hogere score op antisociale trekken voor mannen

in de categorie wederkerige controle in vergelijking met mannen in de weinig geweld-categorie. Mannen in de categorieën wederkerige controle en dwingende controle-mannelijke dader hadden significant meer huis- en gebiedsverboden opgelegd gekregen dan mannen in de andere twee categorieën. Voor vrouwen werden geen verschillen tussen de categorieën gevonden qua antisociale trekken of criminele voorgeschiedenis (Rossi et al., 2020).

Nu we gezien hebben dat de typologie van Kelly en Johnson voor een belangrijk deel terug te vinden is in steekproeven van ouders in scheiding (Beck et al., 2013; Rossi et al., 2020), is het interessant om te kijken of de geweldstypen voorspellende waarde hebben voor het verdere verloop van het ouderlijke contact na de scheiding. Davidson en Beck (2017) onderzochten of het type partnergeld, zoals (opnieuw) empirisch vastgesteld met *latent class* analyse, voorspellend was voor (1) het succes van mediation, (2) betrokkenheid van de politie met het gezin na de officiële scheiding, (3) aanspannen van nieuwe rechtszaken na de officiële scheiding. De resultaten zijn opmerkelijk. Paren in de categorie ernstige dwingende controle-mannelijke dader en wederkerige controle kwamen het minst vaak tot een bemiddelingsovereenkomst. Bij de groepen ernstige dwingende controle-mannelijke dader en lichte dwingende controle-vrouwelijke dader, was er significant meer politiebemoeienis na de scheiding. Ouderparen in de lichte dwingende controle-vrouwelijke dader en de wederkerige controle categorieën kwamen het vaakst weer terug naar de rechtbank (6 of meer nieuwe rechterlijke beschikkingen).

De indeling in de typen/categorieën in al deze studies is gebaseerd op de afname van een gedrags specifieke screener voor partnergeweld, zoals de *Relationship Behavior Rating Scale* (RBRS) (Beck et al., 2013; Davidson & Beck, 2017) en de MASIC (Rossi et al., 2020) bij elke ouder apart. Met deze screener wordt zeer gedetailleerd doorgevraagd op specifieke gedragingen, bijvoorbeeld “*Mijn partner beledigde mij in het bijzijn van anderen*” of “*Mijn partner had de controle over hoeveel geld ik uitgif of waaraan ik het geld spendeerde*”. Davidson and Beck (2019) onderzochten ook of de mening van de mediator of er al dan niet sprake was van partnergeweld een voorspellende waarde had, en dat bleek niet het geval. Ook andere studies laten duidelijk zien dat alléén met een gedrags specifieke screening een helder beeld van het eventuele relationele geweld ontstaat. Zo vonden Ballard en collega's (2011) dat een algemene vraag door de mediator over geweld in de relatie, zoals “*When you fought, how bad did the fighting get?*” (p. 257) tot veel minder detectie van partnergeweld leidde dan een gedrags-specifieke vragenlijst, in dit geval een verkorte versie van de RBRS (Ballard,

Holtzworth-Munroe, Applegate, & Beck, 2011). Ook in eerder onderzoek is gevonden dat echtparen bijna nooit spontaan vertellen over geweld in de relatie (O'Leary, Vivian, & Malone, 1992).

Hardesty en collega's (2017) onderzochten of er een verband is tussen de typen dwingende controle, wederkerig partnergeweld en geen geweld/mishandeling en de kwaliteit van de co-ouderschapsrelatie in het eerste jaar na indiening van het scheidingsverzoek. Zij namen elke drie maanden bij 135 moeders interviews en vragenlijsten af. De resultaten laten zien dat moeders die uit een dwingend-controlerende relatie kwamen vooral in de eerste maanden significant meer last hadden van conflicten en intimidatie door de ex-partner dan de andere twee typen (Hardesty et al., 2017). Dit is meestal ook de periode dat de ouders onderhandelen over de omgangsregeling, dus het slachtoffer van dwingende controle is extra kwetsbaar in deze periode (Toews & Bermea, 2017). Voor alle typen verminderden de conflicten in de loop van de 12 maanden, maar deze afname was het minst sterk bij de dwingend-controlerende groep.

Zonder uitzondering pleiten alle auteurs van bovengenoemde onderzoeksartikelen voor screening op partnergeweld en adequate training op dit gebied voor alle professionals die te maken hebben met familierechtzaken. Het herkennen van de dynamiek die hoort bij de verschillende typen partnergeweld en de gevolgen ervan voor het traject na de scheiding is belangrijk, om verder slachtofferschap te voorkomen (Hardesty et al., 2017). Getuige zijn van geweld tussen de ouders, of ze nu gescheiden zijn of nog bij elkaar, is een vorm van emotionele mishandeling, met ernstige nadelige gevolgen voor de kinderen (McTavish, MacGregor, Wathen, & MacMillan, 2016).

Onderzoek naar partnergeweld bij conflictscheidingen in Nederland

In het kader van het ZonMw project 'Samenwerken voor een effectieve aanpak van met conflict beladen scheidingen ("vechtscheidingen") in de regio Midden-Brabant' hebben we in de periode 2016-2017 een gestructureerde screeningsmethode voor partnergeweld bij conflictscheidingen, de *Mediator's Assessment of Safety Issues and Concerns* (MASIC) (Holtzworth-Munroe, Beck, & Applegate, 2010) ingevoerd bij Veilig Thuis (de vestigingen Midden-Brabant en West-Brabant), de Raad voor de Kinderbescherming en Sterk Huis (toen: Kompaan en de Bocht).

Pilot-implementatie MASIC

De pilot-implementatie bestond uit een training in het gebruik van de MASIC, naast uitgebreide kennisoverdracht over de verschillende typen partnergeweld bij ouders in een conflictscheiding. De training werd opgevolgd door intervisiebijeenkomsten, waarin MASIC-casuïstiek werd besproken. In de periode september 2016 tot en met juni 2017 hielden prof. Corine de Ruiter en dr. Ferko Öry negen intervisiebijeenkomsten over de MASIC met in totaal 12 medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming, Veilig Thuis en Kompaan en de Bocht.

Onderzoek

In alle drie deelnemende organisaties was de MASIC opgenomen in de reguliere intakeprocedure. De pilot-implementatie werd vergezeld door een onderzoek waarin 40 ouderparen die in de MASIC-assessment hadden geparticipeerd, werden vergeleken met 40 ouderparen die op de standaard wijze (d.w.z. zonder systematische assessment met de MASIC) werden doorverwezen naar hulp en/of de rechtbank, door de verschillende organisaties. Negen maanden na de MASIC-assessment, zouden volgens het onderzoeksplan, de twee groepen vergeleken worden op: (1) het aantal uren begeleiding/hulp per gezin (dit betreft alle uren van advocaten, rechtbank, hulpverlening) om inzicht te krijgen in de kosten voor de maatschappij; (2) de mate van succes van de geboden hulp in termen van: werkzaamheid ouderschapsplan (indien aanwezig), communicatie tussen de ouders, en tevredenheid van de ouders en de kinderen met de geboden hulp.

In het onderzoek stonden drie vragen centraal: (1) Hoe ervaren de medewerkers het werken met de MASIC, in vergelijking met hun eigen werkwijze?; (2) Wat is de prevalentie van partnergeweld bij deze conflictscheidingsgezinnen?; en (3) Is er na 9 maanden een verschil tussen MASIC- en controlegezinnen aangaande: (a) Het hulpaanbod dat ze gekregen hebben; (b) De kwaliteit van de relatie tussen de ouders wat betreft afstemming over de opvoeding (gemeten met de *Ahrons Coparenting Scale*); (c) Het niveau van psychische klachten (gemeten met de *Brief Symptom Inventory*). Ouders werden door de medewerker van de organisatie geïnformeerd over het onderzoek via een Informatiebrief (Bijlage 1). Het onderzoek werd uitgevoerd door onderzoekers van de Universiteit Maastricht en goedgekeurd door de Ethische Commissie Psychologie (ECP) van deze universiteit.

Bij de follow-up werden ouders gecontacteerd via de door hen opgegeven emailadressen en/of mobiele telefoonnummers, met het verzoek of zij een online vragenlijst wilden invullen. Dit leidde, ondanks

herhaalde oproepen tot deelname, tot een responsepercentage van minder dan 10%. De follow-up gegevens konden derhalve niet geanalyseerd worden. Ook de instroom in het onderzoek liep vertraging op doordat veel ouders deelname weigerden. Ook door andere onderzoekers (Pokman et al., 2014) wordt benoemd hoe lastig het is om medewerking van ouders aan onderzoek te verkrijgen: [...] *the mediators and parties have been unable or unwilling to devote more time to IPV/A screening...*" (p. 540). Omdat wij de derde onderzoeksvraag niet kunnen beantwoorden, gaan we in deze bijdrage alleen in op de eerste twee onderzoeksvragen.

Instrument

MASIC

De MASIC bestaat uit twee onderdelen: (1) een semigestructureerd interview, dat bij elke ouder apart wordt afgenomen, en (2) een beoordelingsformulier dat op basis van de afgenomen interviews en informatie afkomstig uit andere bronnen (denk aan: politiegegevens, medische gegevens, gesprekken met getuigen van het partnergeweld) door de professional dient te worden ingevuld. Op basis van het beoordelingsformulier wordt een taxatie gemaakt van het *type partnergeweld* (indien aanwezig) en *de veiligheid* (bijv., zijn gezamenlijke oudergesprekken veilig?). Met behulp van het interview wordt een inventarisatie gemaakt van de huidige gezinssituatie, de relationele voorgeschiedenis, eventuele psychische en verslavingsproblemen, en wensen ten aanzien van de toekomstige situatie wat betreft gezag en omgang. Daarna wordt voor 37 specifieke gewelddadige gedragingen nagevraagd of de ouder, ooit tijdens de relatie, heeft meegemaakt dat de andere ouder dit deed. Als de vraag met 'ja' wordt beantwoord, wordt doorgevraagd of dit ook in de afgelopen 12 maanden is voorgekomen, en zo ja, hoe vaak precies, op een vijf-puntschaal die loopt van 1 (*één of twee keer*) tot 5 (*dagelijks*). De MASIC kent zeven a priori subschalen, voorgesteld door Holtzworth-Munroe et al. (2010): psychologische mishandeling (3 items; bijv., "Tegen u geschreeuwd of gegild?"), dwingend-controlerende gedragingen (14 items; bijv., "Geprobeerd uw contact met familie en vrienden te beheersen?"), dreiging met serieus geweld (5 items; bijv., "Gedreigd u om het leven te brengen?"), lichamelijk geweld (5 items; bijv., "U gekrabd, aan uw haren getrokken, uw arm omgedraaid of u gebeten?"), serieus lichamelijk geweld (4 items; bijv., "U bij de keel gegrepen of geprobeerd u te wurgen?"), seksueel geweld (2 items; bijv., "U fysiek gedwongen om seksuele activiteiten uit te voeren tegen uw wil?"), en stalking (4 items; bijv., "U gevolgd of bespied op een manier die u angstig maakte of waardoor u zich lastig gevallen voelde?").

Onderzoek naar de psychometrische kwaliteit van de MASIC in een steekproef uit de VS en Australië ($N = 391$) laat bemoedigende resultaten zien (Pokman et al., 2014). De factorstructuur met zeven subschalen werd bevestigd met behulp van Confirmatorische Factor Analyse, hoewel ook een model met zes subschalen een goede fit met de data had. De interne betrouwbaarheid van de subschalen dwingend-controlerend gedrag, psychologische mishandeling en lichamelijk geweld was adequaat tot goed (McDonald's $\omega = .66-.88$). De betrouwbaarheid van de andere subschalen, zoals seksueel geweld en serieus lichamelijke geweld was lager. De interne betrouwbaarheid van de totale MASIC schaal was uitstekend ($\omega = .94$). Tenslotte werd voor de Amerikaanse steekproef onderzocht of er een verband was tussen gerapporteerd slachtofferschap op de MASIC (gemeten met de totaalscore voor 'ooit' meegemaakt) en opgelegde gebieds- en contactverboden tegen de pleger in justitiële documentatie. De correlatie tussen deze twee onafhankelijke informatiebronnen was $.28$ ($p \leq .001$), wat steun biedt voor de constructvaliditeit van de MASIC.

Resultaten

Hoe ervaren medewerkers het gebruik van de MASIC?

Bij de training en daarna bij elke intervisiebijeenkomst werden door de onderzoekers aantekeningen gemaakt over de ervaringen van de medewerkers met het instrument, en de vragen die rezen. We geven hier de belangrijkste bevindingen weer, waarbij we ons eerst richten op de ervaringen bij de *MASIC-training*. Ten eerste was het opvallend dat een aantal medewerkers in het begin weerstand vertoonde tegen de focus op partnergeweld. In sommige organisaties was de tendens om bij ouders in een conflictscheiding het verleden met rust te willen laten en alleen op de toekomst te focussen, vanuit het zogenaamde oplossingsgerichte denken. We stonden er uitgebreid bij stil dat wetenschappelijk onderzoek (zie de samenvatting van deze studies in de Introductie) toch echt uitgewezen heeft dat de veiligheid in het gezin de eerste prioriteit dient te hebben, en dat uitgezocht moet worden of er sprake is van partnergeweld en in welke vorm. Ten tweede was er aarzeling om zo expliciet te vragen naar specifieke ervaringen met verschillende vormen van geweld en mishandeling in de relatie. Men vroeg zich af of het interview niet escalerend zou kunnen werken op de conflicten. Onderzoek heeft daar tot nu toe geen aanwijzingen voor gegeven, maar als het zo zou zijn dat alleen het geven van antwoorden op de MASIC vragen al zo'n escalerend effect heeft op iemand, dan kun je je in

gemoede afvragen of het wel veilig is voor een kind bij die persoon. En dat is dan een extra reden om de MASIC wél te gebruiken. Tijdens de training gaven medewerkers ook aan dat zij gewend zijn om alle informatie die ze tijdens het onderzoek verzamelen met beide ouders te delen, ook als het om zaken als geweld in de relatie gaat. Dat zou dan volgens hen betekenen dat de MASIC van de ene ouder toegankelijk is voor de andere ouder. Dit is uiteraard zeer onwenselijk; elke ouder moet zich veilig voelen om over de eigen ervaringen te spreken, juist als het om slachtofferschap en mogelijk traumatische ervaringen gaat. De MASIC is vergelijkbaar met een psychologische test of een semigestructureerd interview over de levensloop, waarop de professional zijn/haar diagnose en conclusies baseert. Dit testmateriaal is nooit ter inzage voor een cliënt, omdat die laatste niet bevoegd is om deze instrumenten te interpreteren. Uiteraard hebben cliënten wel toegang tot de rapportage die op de uitslagen van de instrumenten zijn gebaseerd.

Tijdens de eerste *interviewbijeenkomsten* hadden de deelnemers voornamelijk vragen over de MASIC-interviewvragen. Als een ouder antwoordt dat hij/zij een bepaalde vorm van geweld of mishandeling heeft meegemaakt, dient de interviewer door te vragen naar concrete gebeurtenissen, zodat de context van het geweld helder wordt. Soms is er sprake van slechts één of twee incidenten, waarbij meerdere vormen van geweld en mishandeling zijn voorgekomen (bijvoorbeeld, schelden, daarna gooien met spullen, duwen en trekken, uitmondend in bij de keel grijpen). Doorvragen is dus erg belangrijk, om vast te stellen of er sprake is van een langdurig patroon van geweld in de relatie, of van enkele, op zich heftige incidenten, die bijvoorbeeld door de scheiding getriggerd werden (“separation-instigated violence”).

Er kwamen ook vragen van de deelnemers waarop wij als onderzoekers geen eenduidig antwoord konden geven; in deze gevallen zochten we contact met de ontwikkelaars van de MASIC (professoren Holtzworth-Munroe, Beck en Applegate), en wij gaven hun antwoorden door aan de deelnemers. Een voorbeeld van zo'n vraag was hoe om te gaan met ouders met een verstandelijke beperking. Een deelnemer interviewde een moeder met een verstandelijke beperking, die haar eigen moeder had meegenomen naar het gesprek. Deze ‘grootmoeder’ probeerde de antwoorden van haar dochter te beïnvloeden, terwijl ze als ‘vertaler’ optrad. De interviewer probeerde de invloed van de grootmoeder te beperken. Toch was de aanwezigheid van de grootmoeder ook behulpzaam omdat zij de verstandelijke beperking van haar dochter goed kende en misverstanden kon voorkomen. De deelnemer vroeg tijdens de interview of er contra-indicaties zijn voor afname van de MASIC bij mensen met een verstandelijke beperking of dat er een minimaal intelligentieniveau vereist is. Prof. Beck antwoordde dat er geen

richtlijnen en ook geen data zijn over het interviewen van personen met een verstandelijke beperking met de MASIC. Zij raadde aan om het eigen professionele oordeel in deze gevallen te volgen (persoonlijke communicatie met prof. Beck, 2017).

De eerste ervaringen met afname van de MASIC zijn positief. De deelnemers merken dat het spreken van beide ouders apart van elkaar veel meer informatie oplevert, bijvoorbeeld of de ouders gezamenlijk in één ruimte gezien kunnen worden, en of mediation/bemiddeling nog haalbaar is. Het gebruik van de MASIC legt ook tekorten in het hulpaanbod bloot. Zo vraagt een deelnemer: “Als de MASIC is afgenomen en de beoordeling is verricht hebben we inzicht in het nut van het al dan niet inzetten van mediation, maar hoe dan verder? We blijven, ook na afname van de MASIC, aanlopen tegen een beperkt en gebrekkig hulpaanbod voor deze complexe conflict-scheidingen?”. Nu er gewerkt wordt met een gestructureerd instrument voor de inventarisatie van partnergeweld, merken diverse deelnemers op dat ze behoefte hebben aan meer standaardisatie van de gesprekken die ze met de kinderen hebben, evenals de ouder-kind observaties. Eén deelnemer geeft aan dat het gesprek met het kind beter gaat, omdat je weet wat beide ouders hebben gezegd en waarover zij het met elkaar eens zijn.

In de loop van de tijd krijgen de deelnemers steeds meer ervaring met de afname van de MASIC-interviews en het invullen van het beoordelingsformulier. Tijdens één van de latere interviews vertelt een deelnemer dat ze onlangs bij een controle-interview aanwezig was als observator, en merkte dat een gezamenlijk gesprek met ouders die in een conflictscheiding verwickeld zijn weinig informatie oplevert, behalve dan dat je zag hoe de ouders met elkaar vechten. Soms komt er uit de MASIC geen voorgeschiedenis van partnergeweld, maar toch wil één van de ouders niet samen met de andere ouder in mediation. Bijvoorbeeld omdat zij de andere ouder ‘haten’ of ‘weg willen gummen uit het leven van de kinderen’. De andere ouder wordt gezien als ‘alleen maar slecht’. Zo’n bevinding uit het MASIC-onderzoek noopt tot verder onderzoek naar de mogelijkheid van oudervervreemding/ouderverstoting (Bernet, Gregory, Reay, & Rohner, 2018; Warshak, 2015, 2020)(zie ook de puzzel van Hurwitz, Figuur 1).

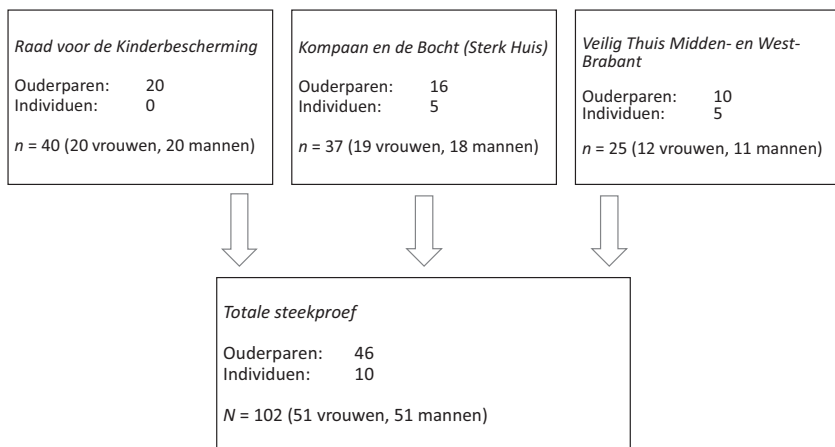
Ervaringen van de ouders zelf

Hoewel de MASIC-interviews soms zwaar kunnen zijn, als er veel geweld in de relatie is geweest, horen we vanaf het begin van de pilot dat deze ouders het goed vinden dat hier uitgebreid bij stilgestaan wordt. Door de neutrale afronding van het MASIC-interview, waarin de ouder kan aangeven welke aanpak zijn/haar voorkeur heeft, gaat de ouder rustig weg.

Een aantal maanden na de start van de pilot, hebben we besloten systematischer te inventariseren hoe de ouders het MASIC-interview ervaren hebben. We voegden daarom een drietal vragen aan het einde van de MASIC toe: (1) We hebben u vragen gesteld over mogelijk agressief gedrag in uw relatie. Hoe was het voor u om hier gedetailleerd bij stil te staan? (2) Hoe heeft u dit gesprek ervaren? (3) Heeft het u misschien nieuwe inzichten geboden? De meeste ouders vinden het goed dat naar geweld en mishandeling in de relatie gevraagd wordt; ze vinden het prettig dat zaken benoemd worden; sommige ouders geven aan dat ze hun hart hebben kunnen luchten. Anderen vinden het emotioneel zwaar en behoorlijk confronterend om deze herinneringen op te halen. Ouders die weinig agressie in de relatie hebben meegemaakt reageren neutraal; ze vinden het wel goed dat het uitgezocht wordt. Er zijn ook ouders die zich mede door de MASIC-vragen realiseren dat ze sterk gecontroleerd werden door de andere ouder: “Ik merk wel dat ik in onze relatie niets in te brengen had. Ik heb dat lang goed gevonden maar besef nu dat dit niet goed is geweest voor mij. Ik wil nu meer voor mezelf opkomen.”

Prevalentie van verschillende vormen van partnergeweld bij conflictscheidingen

Onze tweede onderzoeksvraag betrof de prevalentie van partnergeweld bij conflictscheidingszaken, die waren aangemeld bij de drie organisaties die deelnamen aan de pilot-implementatie van de MASIC. Zoals eerder aangegeven, verliep de dataverzameling moeizaam. Uiteindelijk hebben we de periode van dataverzameling verlengd, wat geleid heeft tot gegevens over 46 ouderparen en 10 individuele ouders (zie Figuur 2). Bij de laatste groep heeft een van de twee ouders deelname aan het onderzoek geweigerd.

Figuur 2 Samenstelling steekproef MASIC-onderzoek

In Tabel 1 presenteren we de demografische kenmerken van de steekproef ($N = 102$). Onze steekproef bestond voor iets meer dan de helft (54%) uit ouderparen die nooit gehuwd waren geweest. De gemiddelde duur van de huwelijken was bijna 10 jaar, met een zeer groot bereik, namelijk tussen 1 en 65 jaar. De gemiddelde leeftijd van de steekproef was midden dertig en driekwart van de steekproef had een betaalde baan (fulltime of parttime).

Tabel 1 Demografische kenmerken steekproef ($N = 102$)

Demografisch kenmerk	
Sekse (ouderparen) – n	
Man	51
Vrouw	51
Sekse (individueen als deel van een ouderpaar) – n	
Man	5
Vrouw	5
Leeftijd – M (SD)	34.79 (7.27)
Leeftijd betrokken kinderen – M (Bereik)	6.7 (0.5 – 21)
Dagbesteding ouders – n (%)	
Werk-fulltime	44 (39.3%)
Werk-parttime	27 (24.1%)
Pensioen	1 (0.9%)
Werkeloos	7 (6.3%)
Afgekeurd wegens gezondheidsproblemen	11 (9.8%)
Fulltime thuis	9 (8.0%)
Fulltime student	1 (0.9%)
Vrijwilligerswerk	2 (1.8%)
Opleidingsniveau ouders – n (%)	
Basisschool	2 (1.8%)
Middelbare school (niet afgemaakt)	4 (3.6%)
Vmbo	19 (17.0%)
Havo	3 (2.7%)
Mbo (niveau 1 t/m 3)	35 (34.3%)
Hbo	23 (22.5%)
Wo	15 (14.7%)
Ontbrekende gegevens	1 (1.0%)
Etnische achtergrond ouders – n (%)	
Nederlands	84 (75.0%)
Westerse immigrant	4 (3.6%)
Niet-Westerse immigrant	10 (8.9%)
Overige etnische groep	4 (4.2%)
Wel/niet gehuwd geweest – n (%)	
Ja	47 (46.1%)
– Duur in maanden – M (SD , <i>Bereik</i>)	116 (160.6, 11– 780)
Nee	55 (53.9%)

Qua opleidingsniveau is het een gemengde groep: bijna 40% is hoger opgeleid (Hbo, Wo), rond een derde heeft een Mbo-opleiding en de rest heeft alleen de basis- of middelbare school afgemaakt. Driekwart van de steekproef is autochtoon-Nederlands. De gemiddelde leeftijd van de bij de scheidingen betrokken kinderen is 6.7 jaar (bereik = 0.5 – 21 jaar).

Om een directe vergelijking met de prevalentiedata uit de studie van Pokman et al. (2014) mogelijk te maken, hebben we de MASIC-data op dezelfde manier geanalyseerd.

Tabel 2 Door de ouders gerapporteerd slachtofferschap*

Werd tenminste één item van de subschaal met “ja” beantwoord door één of beide ouders?	Ooit tijdens de relatie		Afgelopen jaar	
	Nee, n (%)	Ja, n (%)	Nee, n (%)	Ja, n (%)
Psychologische mishandeling	1 (1.1 %)	91 (98.9%)	18 (19.6 %)	74 (80.4 %)
Dwingend-controlerende gedragingen	2 (2.2 %)	90 (97.8 %)	18 (19.6 %)	74 (80.4 %)
Bedreiging met serieus geweld	25 (27.2 %)	67 (72.8 %)	44 (47.8 %)	48 (52.2 %)
Lichamelijk geweld	21 (22.8 %)	71 (77.2 %)	62 (67.4 %)	30 (32.6 %)
Serieus lichamelijk geweld	37 (40.2 %)	55 (59.8 %)	70 (76.1 %)	22 (23.9 %)
Seksueel geweld	67 (72.8 %)	25 (27.2 %)	79 (85.9 %)	13 (14.1 %)
Stalking	24 (26.1 %)	68 (73.9 %)	41 (44.6 %)	51 (55.4 %)

* Percentage met en zonder geschiedenis van slachtofferschap voor elk subtype geweld/mishandeling, zoals gerapporteerd door een of beide ouders (deze data kunnen alleen geanalyseerd worden voor de 92 cases waarvoor we een ingevulde MASIC hebben van beide ouders). De subschaal kreeg een score “ja” als tenminste één van de vragen op die subschaal met “ja” was beantwoord.

Tabel 2 laat zien dat de prevalentie van partnergeweld en –mishandeling, zoals gerapporteerd tijdens de MASIC-interviews, hoog is. Psychologische mishandeling en dwingend-controlerende gedragingen zijn in vrijwel alle gevallen (prevalentie bijna 100%) ooit in de relatie voorgekomen, maar ook in het afgelopen jaar (terwijl de meerderheid van deze ouders inmiddels gescheiden van elkaar woont) komt dit bij 80% van de ouderparen voor. Lichamelijk geweld en serieus lichamelijk geweld kwamen ooit tijdens de relatie in de meerderheid van de relaties voor, en zijn het afgelopen jaar duidelijk afgenomen (naar een kwart tot een derde van de ouderparen). Opvallend is het hoge percentage (55%) ouders dat aangeeft last te hebben van stalking door de andere ouder, ook nog gedurende de afgelopen 12 maanden. Gezien de herkomst van de ouders uit onze steekproef zijn deze hoge prevalentiecijfers echter geen volledige verrassing. Deze ouders zijn gemeld bij Veilig Thuis en daar is men een uitgebreid onderzoek naar

de veiligheid in het gezin gestart. Of ze zijn doorverwezen voor nader onderzoek naar gezag en omgang naar de Raad voor de Kinderbescherming, omdat er grote zorgen zijn over de veiligheid en de opgroeisituatie van de betrokken kinderen. Tenslotte is een deel van de ouders vanwege aanhoudende conflicten door de rechter verwezen naar het Team Complexe Scheidingen van Kompaan en De Bocht (Sterk Huis).

In Tabel 3 hebben we de prevalentiecijfers in onze steekproef naast de cijfers van Pokman et al. (2014) geplaatst.

Tabel 3 Vergelijking prevalenties (in absolute aantallen en percentages) uit de huidige steekproef ($N = 46$ dyades) met prevalenties uit de steekproef uit de VS/Australië ($N = 240$ dyades)*

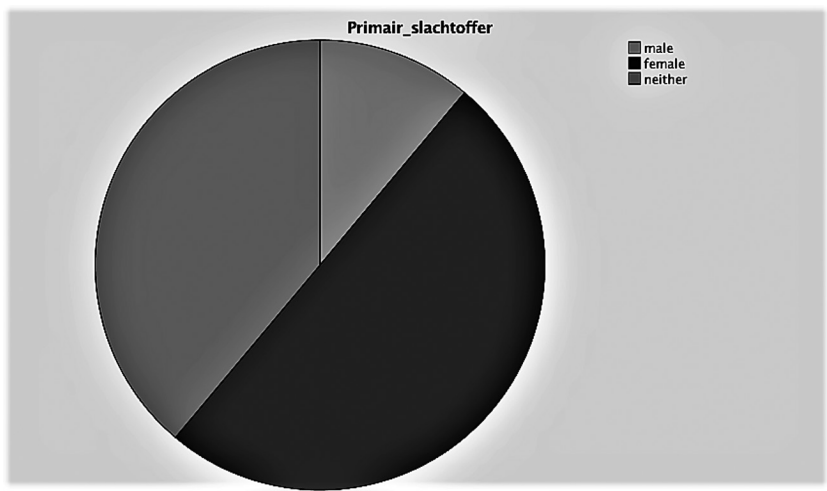
Werde tenminste één item van de subschaal met "ja" beantwoord door één of beide ouders?	Ooit tijdens de relatie		Afgelopen jaar	
	Nederland	VS/Australië	Nederland	VS/Australië
	Ja, n (%)	Ja, n (%)	Ja, n (%)	Ja, n (%)
Psychologische mishandeling	91 (98.9 %)	135 (96.4 %)	74 (80.4 %)	127 (90.7 %)
Dwingend-controlerende gedragingen	90 (97.8 %)	134 (95.7 %)	74 (80.4 %)	118 (84.3 %)
Bedreiging met serieus geweld	67 (72.8 %)	90 (64.3 %)	48 (52.2 %)	56 (40.0 %)
Lichamelijk geweld	71 (77.2 %)	89 (83.6 %)	30 (32.6 %)	39 (27.9 %)
Serieus lichamelijk geweld	55 (58.8 %)	41 (29.3 %)	22 (23.9 %)	17 (12.1 %)
Seksueel geweld	25 (27.2 %)	12 (8.6 %)	13 (14.1 %)	12 (8.6 %)
Stalking	68 (73.9 %)	76 (54.3 %)	51 (55.4 %)	59 (42.1 %)

* Gegevens over Amerikaans/Australische steekproef overgenomen uit Pokman et al. (2014).

Uit Tabel 3 valt op te maken dat de percentages psychologische mishandeling en dwingend-controlerende gedragingen in beide steekproeven zeer hoog zijn, voor ooit in de relatie zowel als voor het afgelopen jaar. Datzelfde geldt voor de prevalentie van lichamelijk geweld. Voor bedreigingen met serieus geweld en serieus lichamelijk geweld, is te zien dat de Nederlandse ouders dat beduidend vaker rapporteren, ooit in de relatie en in het afgelopen jaar. Ook rapporteren de Nederlandse ouders meer seksueel geweld en meer stalking ooit in de relatie. Voor het afgelopen jaar scoren de Nederlandse ouders nog steeds hoger op deze twee vormen van geweld, maar de verschillen zijn wel kleiner. De verschillen tussen de Nederlandse en de buitenlandse steekproef kunnen mogelijk verklaard worden door het verschil in steekproeftrekking. Onze steekproef bestond uit een groep ouders in een al langer lopende problematische conflictscheiding; de steekproef van Pokman en collega's werd geworven bij mediation-klinieken, die ouders mediation aanbieden als alternatief voor scheiden via de rechter, in Australië en de VS. De steekproef van Pokman et al. (2014) kan gezien

worden als behoorlijk representatief voor ouders die gaan scheiden, terwijl onze steekproef duidelijk behoort tot de 20% conflictscheidingen, die we in onze inleiding schetsten.

We hebben ook de MASIC-beoordelingsformulieren geanalyseerd voor de ouderparen waarvan deze compleet waren aangeleverd ($n = 36$; 78% van de dyades). We waren vooral geïnteresseerd of er volgens de beoordelaar sprake was van een primair slachtoffer (en dus ook een primaire dader). Uit Figuur 3 blijkt dat er in 39% van de cases volgens de casusbeoordelaar geen primair slachtoffer kon worden aangewezen. In 50% van de gevallen was de vrouw het primaire slachtoffer en in 11% was dat de man.

Figuur 3

Discussie

De werving van de ouders bij de vier organisaties verliep moeizaam. Het bleek moeilijk om ouders in een conflictscheiding te motiveren om deel te nemen aan wetenschappelijk onderzoek. Ze zijn overbelast en zien de bemoeienis van organisaties als Veilig Thuis en de Raad voor de Kinderbescherming veelal als ongewenst. Daar kwam ook bij dat de medewerkers van de deelnemende organisaties geen ervaring hadden met werving van deelnemers voor onderzoek. De optimalisering van de werving kwam daarom in alle intervisiebijeenkomsten aan bod, maar kon niet voorkomen dat het project uiteindelijk behoorlijke vertraging opliep.

Onze steekproef bestond uit een redelijke mix van verschillende opleidingsniveaus. Opvallend is dat iets meer dan de helft van de ouderparen

geen huwelijk (of geregistreerd partnerschap) had gesloten. Onderzoek heeft aangetoond dat ongehuwde ouders een hoger risico van scheiding hebben dan gehuwde ouderparen (voor een overzicht van deze literatuur zie (Cohen Hita & Braver, 2016). Veel ongehuwde ouderparen wachten met het invoeren van hulp (bijv. mediation) totdat er al conflicten zijn gerezen, bijvoorbeeld over de omgang met de kinderen of wat in het belang van het kind/de kinderen is, terwijl ouders die gehuwd zijn sowieso een regeling (bijv., ouderschapsplan opstellen) moeten treffen als ze uit elkaar gaan. Dit kan ertoe leiden dat juist ongehuwde ouderparen extra kwetsbaar zijn om in een conflictscheiding verzeild raken.

De prevalentie van partnergeweld en –mishandeling bij de ouderparen is hoog. Psychologische mishandeling en dwingend-controlerend gedrag lijken per definitie aanwezig. Je zou kunnen zeggen dat dit kenmerkende gedragingen zijn voor ouders in een conflictscheiding. Vergelijkbaar hoge prevalenties voor dit type gedrag zijn gevonden in buitenlands onderzoek (Ballard et al., 2011; Pokman et al., 2014). Lichamelijk geweld, en ook (bedreiging met) serieus lichamelijk geweld, komt veel voor in de voorgeschiedenis van deze ouderparen. Het is belangrijk om dit te inventariseren, zodat een beeld ontstaat van de aard en de frequentie in het verleden, en in het afgelopen jaar. Als het geweld en de dreiging voortduurt, kan dit betekenen dat het onveilig is voor één of beide partners, maar waarschijnlijk ook voor de kinderen. Eenzijdig geweld, waarbij er een primair slachtoffer en een primaire dader is, moet altijd nopen tot voorzichtigheid: vaak is gezamenlijke mediation dan onverstandig. Jaffe en collega's (2008) spreken in dit verband van onderzoek naar de 3 Ps: *Potentie*: Wat is de frequentie, aard en intensiteit van het geweld? Wat is de prognose voor herhaling van geweld, gegeven verschillende mogelijke interventies?; *Patroon*: Is er een patroon van dwingende controle en dominantie?; en *Primair*: Is er een primaire dader? (Jaffe et al., 2008). Een “ja” op deze vragen, op basis van de MASIC-beoordeling, is reden om extra voorzichtig te zijn. De volgende principes dienen leidend te zijn (Jaffe et al., 2008):

- Bescherm kinderen tegen gewelddadige of verwaarlozende ouders
- Biedt steun aan ouders die slachtoffer van partnergeweld zijn
- Houdt daders verantwoordelijk (behandeling moet niet vrijblijvend zijn)
- Maak het minst beperkende ouderschapsplan (qua omgangsregeling), dat recht doet aan de veiligheid en het contact tussen ouder en kind

In het geval er een primaire dader is van dwingend-controlerend geweld, dient ook de vraag gesteld te worden of het primaire slachtoffer, en

mogelijk ook de kinderen, psychische gevolgen van dit slachtofferschap ervaren (Hass, 2014). Dit vereist uitgebreider onderzoek naar psychische klachten, zoals posttraumatische stress stoornis, depressie, maar ook externaliserend probleemgedrag bij kinderen, die een gevolg kunnen zijn van langdurig slachtofferschap in de relationele sfeer (Bubriski-McKenzie & Jasinski, 2013; Coker et al., 2002). In een recente publicatie over een onderzoek in een landelijk representatieve steekproef ($N = 13.699$) naar de gevolgen van partnergeweld in de VS, de 2010- *National Intimate Partner and Sexual Violence Survey*, bleek dat slachtofferschap van dwingende controle samenhang met een verhoogd risico op psychische klachten, vooral bij vrouwen (Hayes & Kopp, 2019).

Voor ouders waarbij het geweld en/of de mishandeling wederkerig zijn, is onmiddellijk starten met bemiddeling vaak ook niet de beste optie. De spanningen lopen vaak ook tijdens de gesprekken bij de mediator hoog op, en constructief overleg en gedeelde besluitvorming over het ouderschapsplan (en eventuele financiële zaken die geregeld moeten worden) komen niet van de grond. Er zijn verschillende gedragstherapeutische interventies, gericht op emotieregulatie en probleemoplossende vaardigheden, die kunnen helpen om deze ouders klaar te stomen voor bemiddeling, zodat het een grotere kans van slagen heeft (Lebow, 2019). Zo ontwikkelde Bill Eddy een kortdurende, gestructureerde interventie (*New Ways for Families*; NWFF) die gericht is op het versterken van conflictbeheersings- en co-ouderschapsvaardigheden, met aparte sessies voor beide ouders met een counselor, evenals gezamenlijke sessies van de ouders met de kinderen (Eddy, 2009). De kosteneffectiviteit van NWFF is onderzocht in de provincie Alberta in Canada. Uit dit onderzoek blijkt dat voor elke dollar die geïnvesteerd werd in NWFF, na 3 jaar 7 dollar bespaard was aan maatschappelijke kosten. NWFF leidde tot een significante afname van de ouderlijke conflicten, minder stress gerelateerde klachten en betere schoolprestaties bij de kinderen (Government of Alberta, 2014). Een uitgebreid overzicht van de therapeutische interventies die geschikt zijn voor ouders en kinderen in een conflictscheiding, valt buiten de scope van dit artikel. Voor een uitstekend overzicht van de stand van de kennis op dit terrein verwijzen we naar het hoofdstuk van Greenberg en Lebow (2016). Zij benadrukken het belang van *coördinatie van het hulpaanbod* in het gezin: “*All of the authors emphasize the importance of working with all parts of the family system, having a clear temporary order about parenting authority and parent-child contact, and some sort of structure for case management and accountability. They described the iatrogenic harm and escalations that can occur if*

uncoordinated therapists overly align with their clients and begin to mirror the family's level of conflict [...]" (Greenberg & Lebow, 2016, pp. 569-570).

Het type partnergeweld dat uit de gestructureerde screening naar voren komt heeft implicaties voor het vervolgtraject. Jaffe en collega's (2008) hebben suggesties geformuleerd over de mogelijke opties als partnergeweld geconstateerd wordt. Vooral indien er sprake is van eenzijdig dwingend controlerend geweld, is verder onderzoek noodzakelijk, met name naar de kwaliteit van de ouder-kind relatie tussen de dwingend-controlerende pleger en het kind. Er zijn verschillende opties wat betreft de omgang. Coouderschap met overleg over kindgerichte zaken is mogelijk als de ouders hun strijdbijl weten te begraven. In sommige gevallen is dat onhaalbaar omdat de ouders zich niet veilig voelen bij elkaar, conflicten blijven voeden, of anderszins elkaar het leven zuur blijven maken. Dan is *parallel ouderschap* een optie (Hass, 2014; Stahl, 2000). De ouders voeden hun kinderen ieder apart op, er is een waterdicht ouderschapsplan waarin alles in detail afgesproken is, zodat ouders vrijwel geen direct contact hoeven te hebben. Elke ouder ontvangt de informatie over het kind, zoals schoolrapporten en uitslagen van medisch onderzoek, onafhankelijk van de andere ouder. Hoewel door parallel ouderschap de conflicten tussen de ex-partners (in principe) afnemen, is er weinig bekend over de effecten van deze vorm van ouderschap op de betrokken kinderen, die in elk geval een behoorlijk aanpassingsvermogen moeten hebben. Er is nog geen wetenschappelijk onderzoek naar deze vorm van ouderschap na scheiding, althans, een literatuur search met de zoektermen 'parallel parenting', 'effectiveness OR effect' levert geen 'hits' naar empirische studies op. Het is voor de betrokken kinderen enorm belangrijk dat gemonitord wordt of de vijandigheid tussen de ouders zich niet op andere manieren uit, bijvoorbeeld via vervelende emails of SMS-berichten, nare opmerkingen over de andere ouder tegen de kinderen, en andere manieren van sabotage van het contact met de andere ouder.

In situaties van duidelijke onveiligheid of wanneer er eerst nader onderzoek gedaan dient te worden naar de opvoedingsvaardigheden van de ouder die primaire dader van partnergeweld is, alvorens de veiligheid getaxeerd kan worden, kan omgang onder toezicht van een medewerker van jeugdzorg plaatsvinden. Dan kan vastgesteld worden of er problemen zijn in de ouder-kind relatie en/of problemen met opvoedingsvaardigheden of –kennis. Dit is in principe een tijdelijke situatie; het is op de lange termijn niet wenselijk dat ouder en kind elkaar alleen onder toezicht van een professional kunnen ontmoeten. Als er tekorten in het ouderschap worden vastgesteld, ligt behandeling van de ouder voor de hand (Jaffe et al., 2008).

In die gevallen waarin het ook op de lange termijn voor het kind (extreem) onveilig is bij één van de ouders, bijvoorbeeld omdat die ouder lijdt aan een ernstige psychiatrische stoornis, problemen heeft met middelengebruik, en/of het kind evident verwaarloost en/of mishandelt, kan het nodig zijn om te besluiten dat er tijdelijk geen contact is tussen deze ouder en het kind. Zo'n besluit dient nooit zonder uitgebreid onderzoek genomen te worden. Er moet dan een volledige 'child custody evaluation' plaatsvinden.

Een onderzoek naar gezag en omgang, dient te allen tijde de belangen van het kind te dienen. De screening van partnergeweld met behulp van de MASIC is daarvan het begin en levert belangrijke informatie die als startpunt dient voor verder onderzoek. Het is wenselijk dat ook met de kinderen in een conflictscheiding op een gestructureerde wijze wordt gesproken. Dat is op dit moment in Nederland niet het geval. Uit een survey bij medewerkers van Veilig Thuis ($N = 158$) bleek dat een standaardmethode ontbreekt en dat er zelfs binnen één vestiging van VT geen consensus is over hoe met kinderen gesproken dient te worden, en dat er gebruik wordt gemaakt van bewezen suggestieve hulpmiddelen, zoals poppen en tekeningen (Erens, Otgaar, De Ruiter, & Patihis, 2020). In de bijdrage van Otgaar en de Ruiter in dit nummer kan de lezer meer informatie vinden over het gestructureerde NICHD-interview, dat gebruikt kan worden voor het feitengerichte onderzoek in conflictscheidingszaken.

Noot

- 1 Het onderzoek dat in deze publicatie beschreven wordt, is mogelijk gemaakt door een subsidie van ZonMw (dossiernummer 70-72900-98-14512).

Referenties

- AFCC. (2006). Model standards of practice for child custody evaluation. Madison, WI: Association for Family and Conciliation Courts.
- AFCC. (2016). Guidelines for examining intimate partner violence: A Supplement to the AFCC Model Standards of Practice for Child Custody Evaluation. Madison, WI: Association for Family and Conciliation Courts.
- Amato, P.R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 1269-1287.
- Amato, P.R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments *Journal of Marriage and the Family*, 72(3), 650-666.
- American Psychological Association. (2010). Guidelines for child custody evaluations in family law proceedings. *American Psychologist*, 65(9), 863-867.

- Ayoub, C.C., Deutsch, R.M., & Maraganore, A. (1999). Emotional distress in children of High-Conflict Divorce: The impact of marital conflict and violence. *Family and Conciliation Courts Review*, 37(3), 297-314.
- Ballard, E.D., Van Eck, K., Musci, R.J., Hart, S.R., Storr, C.L., Breslau, N., & Wilcox, H.C. (2015). Latent classes of childhood trauma exposure predict the development of behavioral health outcomes in adolescence and young adulthood. *Psychological Medicine*, 45(15), 3305-3316.
- Ballard, R.H., Holtzworth-Munroe, A., Applegate, A.G., & Beck, C.J.A. (2011). Detecting intimate partner violence in family and divorce mediation: A randomized trial of intimate partner violence screening. *Psychology, Public Policy, and Law*, 17(2), 241-263.
- Baracs, M.N., & Vreeburg-Van der Laan, E.J.M. (2014). *Vechtende ouders, het kind in de knel. Adviesrapport over het verbeteren van de positie van kinderen in vechtscheidingen*. Advies: KOM003/2014. Den Haag: Kinderombudsman.
- Beck, C.J.A. (2017, January 9). [Personal communication].
- Beck, C.J.A., Anderson, E.R., O'Hara, K.L., & Benjamin, G.A. (2013). Patterns of intimate partner violence in a large, epidemiological sample of divorcing couples. *Journal of Family Psychology*, 27(5), 743-753.
- Bernet, W., Gregory, N., Reay, K.M., & Rohner, R.P. (2018). An objective measure of splitting in parental alienation: The Parental Acceptance-Rejection Questionnaire. *Journal of Forensic Science*, 63(3), 776-783.
- Bubriski-McKenzie, A., & Jasinski, J. L. (2013). Mental health effects of intimate terrorism and situational couple violence among Black and Hispanic women. *Violence Against Women*, 19(12), 1429-1448.
- Chan, Y., & Yeung, J.W. (2009). Children living with violence within the family and its sequel: A meta-analysis from 1995-2006. *Aggression and Violent Behavior*, 14(5), 313-322.
- Cohen Hita, L., & Braver, S.L. (2016). Never-married parents in family court. In L.M. Drozd, M.A. Saini, & N.W. Olesen (Eds.), *Parenting plan evaluations: Applied research for the family court*, 2nd ed. (pp. 488-513). New York: Oxford University Press.
- Coker, A.L., Davis, K.E., Arias, I., Desai, S., Saunderson, M., Brandt, H.M., & Smith, P.H. (2002). Physical and mental health effects of intimate partner violence for men and women. *American Journal of Preventive Medicine*, 23(4), 260-268.
- Corijn, M. (2016). *Het Vlaamse en Belgische echtscheidingscijfer: Evolutie, positionering, verklaringen en gevolgen*. Retrieved from https://www.statistiekvlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/svr-verkenning2016-4-echtscheiding_o.pdf
- Crossman, K.A., Hardesty, J.L., & Raffaelli, M. (2016). "He could scare me without laying a hand on me": Mothers' experiences of nonviolent coercive control during marriage and after separation. *Violence Against Women*, 22(4), 454-473.
- Davidson, R.D., & Beck, C.J.A. (2017). Using couple-level patterns of intimate partner violence to predict divorce outcomes. *Psychology, Public Policy, and Law*, 23(1), 85-95.
- Drozd, L.M., Olesen, N.W., & Saini, M.A. (2013). *Parenting plan and child custody evaluations: Using decision trees to increase evaluator competence & avoid preventable errors*. Sarasota, FL: Professional Resource Press.
- Drozd, L.M., Saini, M.A., & Olesen, N.W. (Eds.). (2016). *Parenting plan evaluations: Applied research for the family court* (2nd ed.). New York: Oxford University Press.
- Eddy, B. (2009). *New ways for families in separation and divorce: Professional guidebook for therapists, lawyers, judicial officers and mediators*. Scottsdale, AZ: High Conflict Institute Press.
- Erens, B., Otgaar, H., de Ruiter, C., & Patihis, L. (2020). Beliefs about children's memory and child investigative interviewing practices: A survey in Dutch child protection professionals from 'Safe Home'. *Frontiers in Psychology*, 11, 546187.

- Family Violence Committee. (2016). *Family violence best practice principles (4th ed)*. Commonwealth of Australia.
- Garber, B.D. (2020). Sherlock Holmes and the case of resist/refuse dynamics: Confirmatory bias and abductive inference in child custody evaluations. *Family Court Review*, 58(2), 386–402.
- Gewirtz, A.H., & Edleson, J.L. (2007). Young children's exposure to intimate partner violence: Towards a developmental risk and resilience framework for research and intervention. *Journal of Family Violence*, 22, 151–163.
- Gould, J.W., & Martindale, D.A. (2009). *The art and science of child custody evaluations*. New York: Guilford Press.
- Government of Alberta. (2014). *Social Return On Investment (SROI) case study: Medicine Hat Family Services and New Ways For Families (NWFF)*. Medicine Hat, Alberta, Canada.
- Greenberg, L.R., & Lebow, J.L. (2016). Putting it all together: Effective intervention planning for children and families. In L.M. Drozd, M.A. Saini, & N.W. Olesen (Eds.), *Parenting plan evaluations: Applied research for the family court, 2nd ed.* (pp. 556–584). New York: Oxford University Press.
- Hardesty, J.L., Ogolsky, B.G., Raffaelli, M., Whittaker, A., Crossman, K.A., Haselschwerdt, M. L., . . . Khaw, L. (2017). Coparenting relationship trajectories: Marital violence linked to change and variability after separation. *Journal of Family Psychology*, 31(7), 844–854.
- Harman, J.J., Bernet, W., & Harman, J. (2019). Parental alienation: The blossoming of a field of study. *Current Directions in Psychological Science*, 28(2), 212–217.
- Hass, G.A. (2014). Parenting coordination and domestic violence. In S. A. Higuchi & S. J. Lally (Eds.), *Parenting coordination in postseparation disputes: A comprehensive guide for practitioners* (pp. 201–228). Washington, DC: American Psychological Association.
- Hayes, B.E., & Kopp, P.M. (2019). Gender differences in the effect of past year victimization on self-reported physical and mental health: Findings from the 2010 National Intimate Partner and Sexual Violence Survey. *American Journal of Criminal Justice*, 45(2), 293–312.
- Hetherington, E.M. (2003). Intimate pathways: Changing patterns in close personal relationships across time. *Family Relations*, 52, 318–331.
- Holtzworth-Munroe, A., Beck, C.J.A., & Applegate, A.G. (2010). The Mediator's Assessment of Safety Issues and Concerns (MASIC): A screening interview for intimate partner violence and abuse available in the public domain. *Family Court Review*, 48(4), 646–662.
- Hurwitz, H. (2016). *Responding effectively to high conflict families in custody disputes*. Workshop slides. Tilburg, the Netherlands.
- Jaffe, P.G., Johnston, J.R., Crooks, C.V., & Bala, N. (2008). Custody disputes involving allegations of domestic violence: Toward a differentiated approach to parenting plans. *Family Court Review*, 46(3), 500–522.
- Johnson, M.P. (2006a). Apples and oranges in child custody disputes: Intimate terrorism versus situational couple violence. *Journal of Child Custody*, 2, 43–52.
- Johnson, M.P. (2006b). Conflict and control: Gender symmetry and asymmetry in domestic violence. *Violence Against Women*, 12, 1003–1018.
- Joyce, A.N. (2016). High-Conflict Divorce: A form of child neglect. *Family Court Review*, 54(4), 642–656.
- Kelly, J.B., & Johnson, M.P. (2008). Differentiation among types of intimate partner violence: Research update and implications for interventions. *Family Court Review*, 46, 476–499.
- Lebow, J.L. (2019). *Treating the difficult divorce: A practical guide for psychotherapists*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Litvack, A. (2007). *Best Practices with families experiencing High-Conflict Separation and Divorce*. Toronto, Canada: Jewish Family and Child in conjunction with the High Conflict Forum.

- McTavish, J.R., MacGregor, J.C., Wathen, C.N., & MacMillan, H.L. (2016). Children's exposure to intimate partner violence: An overview. *International Review of Psychiatry*, 28(5), 504-518.
- O'Leary, D.K., Vivian, D., & Malone, J. (1992). Assessment of physical aggression against women in marriage. *Behavioral Assessment*, 14, 5-14.
- Osofsky, J.D., & Groves, B.A. (Eds.). (2018). *Violence and trauma in the lives of children: Overview of exposure* (Vol. 1). Santa Barbara, CA: Praeger.
- Pearson, J. (1997). Mediating when domestic violence is a factor: Policies and practices in court-based divorce mediation programs. *Mediation Quarterly*, 14, 319-335.
- Platform Scheiden zonder Schade. (2018). *Scheiden... en de kinderen dan? Agenda voor actie*. Den Haag.
- Pokman, V., Rossi, F.S., Holtzworth-Munroe, A., Applegate, A.G., Beck, C.J.A., & D'Onofrio, B.M. (2014). Mediator's Assessment of Safety Issues and Concerns (MASIC): Reliability and validity of a new intimate partner violence screen. *Assessment*, 21(5), 529-542.
- Raad voor de Rechtspraak. (2016). *Visiedocument Rechtspraak (echt)scheiding ouders met kinderen*. Den Haag.
- Rossi, F.S., Holtzworth-Munroe, A., Applegate, A.G., & Beck, C.J.A. (2020). Subtypes of violent separating or divorcing couples seeking family mediation and their association with personality and criminality characteristics. *Psychology of Violence*, 10(4), 390-399.
- Shen, A.C. (2009). Long-term effects of interparental violence and child physical maltreatment experiences on PTSD and behavior problems: A national survey of Taiwanese college students. *Child Abuse and Neglect*, 33(3), 148-160.
- Stahl, P.M. (2000). *Parenting after divorce*. San Luis Obispo, CA: Impact Publishers.
- Strohschein, L. (2005). Parental divorce and child mental health trajectories. *Journal of Marriage and the Family*, 67, 1286-1300.
- Toews, M.L., & Bermea, A.M. (2017). "I was naive in thinking, 'I divorced this man, he is out of my life'": A qualitative exploration of post-separation power and control tactics experienced by women. *Journal of Interpersonal Violence*, 32(14), 2166-2189.
- Warshak, R.A. (2015). Ten parental alienation fallacies that compromise decisions in court and in therapy. *Professional Psychology: Research and Practice*, 46(4), 235-249.
- Warshak, R.A. (2020). When evaluators get it wrong: False positive IDs and parental alienation. *Psychology, Public Policy, and Law*, 26(1), 54-68.
- Zeoli, A.M., Rivera, E.A., Sullivan, C.M., & Kubiak, S. (2013). Post-separation abuse of women and their children: Boundary-setting and family court utilization among victimized mothers. *Journal of Family Violence*, 28(6), 547-560.

Over de auteurs

Corine de Ruiter is Klinisch Psycholoog Specialist (BIG) en is sinds 2006 als hoogleraar Forensische psychologie verbonden aan de Universiteit Maastricht. Een van haar onderzoeksgebieden is de preventie van kindermishandeling.

Correspondentieadres: Corine.deRuiter@maastrichtuniversity.nl

Marilien Marzolla werkte als onderzoeksassistent mee aan het MASIC project waarover in dit artikel gerapporteerd wordt en is nu onderzoeksassistent

op het project 'Sensory processing disorder after Acquired Brain Injury', Universiteit Maastricht.

Niki Ramakers werkte als onderzoeksassistent mee aan het MASIC project waarover in dit artikel gerapporteerd wordt en werkt als psycholoog bij Mondriaan Verslavingszorg.

Bijlage 1. Toestemmingsbrief ouders

Geachte heer/mevrouw,

Scheidingen hebben vaak grote gevolgen voor ouders en kinderen, en instellingen als Veilig Thuis en de Raad voor de Kinderbescherming streven ernaar de zorg voor gezinnen die verweekeld zijn in een echtscheiding continue te verbeteren. Net zoals het nodig is om nieuwe medicijnen op effectiviteit te toetsen, willen wij dat als Veilig Thuis/Raad voor de Kinderbescherming doen met onze methoden, zodat we u en andere cliënten de beste hulp kunnen bieden.

Namens onderzoekers van de Universiteit Maastricht willen wij u verzoeken om deel te nemen aan een onderzoek. In het kader van een pilot zijn we bezig met het onderzoeken van de effectiviteit van de huidige aanpak van moeilijk verlopende scheidingen in de regio Midden-Brabant. In de pilot gaan we 40 ouders op de gebruikelijke manier interviewen en bij een andere groep van 40 nemen we een meer gestructureerd interview af. U merkt daar verder niets van, want voor u is het gewoon de procedure die gevolgd wordt. Na ongeveer 9 maanden willen de onderzoekers van de Universiteit Maastricht u een aantal vragen stellen. U krijgt daarvoor een weblink toegestuurd, waarop u kunt klikken, waarna de vragen volgen. Ook zullen we een aantal gegevens uit uw dossier bij Veilig Thuis/de Raad halen, om die te kunnen relateren aan de gegevens van de internetvragenlijst.

Waar gaan de vragen in de internetvragenlijst over en hoeveel tijd kost het?

De tijdsinvestering voor het onderzoek is zo beperkt mogelijk gehouden. Het invullen van de vragen duurt maximaal 15 minuten. De vragen zullen betrekking hebben op uw ervaringen met de geboden hulp; wat heeft u als prettig ervaren en wat zou eventueel beter kunnen, bent u tevreden met het advies/geboden hulp en is er na 9 maanden een verbetering in de situatie waar te nemen.

Voor u heeft deelname aan deze pilot geen verdere gevolgen. U krijgt geen andere of betere hulp; u ontvangt de hulp waar u recht op heeft. Middels deze brief vragen wij uw toestemming om u na ongeveer 9 maanden via e-mail te benaderen om u een aantal vragen te stellen.

Vertrouwelijk en anoniem

De studie is goedgekeurd door de Ethische Commissie Psychologie (ECP) van de Universiteit Maastricht. Al uw gegevens zullen vertrouwelijk worden behandeld en anoniem worden verwerkt. Alleen de onderzoekers van de universiteit hebben toegang tot de gegevens. Zij zullen alleen de resultaten op groepsniveau analyseren en daarover rapporteren. Deelname is geheel vrijblijvend en u kunt uw deelname op elk moment stoppen, zonder opgave van een reden. U kunt uw deelname aan dit onderzoek ook stoppen nadat u dit formulier hebt ondertekend. Indien u nog vragen hebt, dan kunt u contact opnemen met de onderzoekers via: corine.deruiter@maastricht-university.nl.

Als u akkoord bent, wilt u dan onderstaande gegevens invullen? Alvast veel dank.

Ik ben over het onderzoek geïnformeerd. Ik heb de schriftelijke informatie gelezen. Ik ben in de gelegenheid gesteld om vragen over het onderzoek te stellen. Ik heb over mijn deelname aan het onderzoek kunnen nadenken. Ik heb het recht mijn toestemming ieder moment weer in te trekken zonder dat ik daarvoor een reden hoef op te geven.

Ik stem in met deelname aan het onderzoek.

Naam:

Geboortedatum

Handtekening:

Datum:

E-mailadres (*om u over 9 maanden de weblink te kunnen sturen*):

Mobiele nummer (*voor het geval er iets misgaat met de e-mail*):

